

Νέα μελέτη του Προκόπη Παυλοπούλου για τα όρια της επέκτασης της Τεχνητής Νοημοσύνης στην απονομή της Δικαιοσύνης

/ [Επικαιρότητα](#)

Κυκλοφόρησε, από τις εκδόσεις «Ευρασία» (2025) στα ελληνικά και αγγλικά η νέα μελέτη του πρώην Προέδρου της Δημοκρατίας, Ακαδημαϊκού και Επίτιμου Καθηγητή της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. [Προκοπίου Παυλοπούλου](#) με τίτλο: «Αριστοτέλης, Δικαιοσύνη, [Τεχνητή Νοημοσύνη](#). Κριτικές σκέψεις για την επικαιρότητα των θέσεων του Αριστοτέλους περί του Δικαίου και της [Δικαιοσύνης](#) στην εποχή της [Τεχνητής Νοημοσύνης](#)» (και «Aristotle, Justice, Artificial Intelligence. Critical thoughts on the relevance of Aristotle's approach toward Law and Justice in the era of Artificial Intelligence»).

Η επιβίβαση του Αρσενάκιου, θεμελιώθηκε στη λογική, την ήθικη και το μέτρο, εξισορροπείται να αποτελεί ζωντανή πηγή δημιουργίας και την αποδοχή του δικού και της δημιουργίας μέσα στους ανθρώπους.

[illegible]

Η Δικαιοσύνη, ως θεμέλιο του κράτους δικαίου και της Ανταρρασιατικής Δημοκρατίας, δεν μπορεί να λειτουργεί σε εξουχισμό — παραμένει αποκλειστικά όργανο του ανθρώπου και της συνειδήσεώς του.

[illegible]

www.wileyblackwell.co.uk

100% 99% 98% 97% 96% 95% 94% 93% 92% 91% 90% 89% 88% 87% 86% 85% 84% 83% 82% 81% 80% 79% 78% 77% 76% 75% 74% 73% 72% 71% 70% 69% 68% 67% 66% 65% 64% 63% 62% 61% 60% 59% 58% 57% 56% 55% 54% 53% 52% 51% 50% 49% 48% 47% 46% 45% 44% 43% 42% 41% 40% 39% 38% 37% 36% 35% 34% 33% 32% 31% 30% 29% 28% 27% 26% 25% 24% 23% 22% 21% 20% 19% 18% 17% 16% 15% 14% 13% 12% 11% 10% 9% 8% 7% 6% 5% 4% 3% 2% 1% 0%

THE

ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ,
ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ
ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΤΗ
ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ

Κριτικές ανάφορες
για την αποκατάσταση
των θέσεων του Αρχιεπισκόπου
παρα το θρόνου & της Διακονίας
στην εποχή της τριτοετής κομμοσύνου

ERACIITE EYPALIA

© 1999 by The American Psychological Association or one of its allied publishers. This article is intended solely for the personal use of the individual user and is not to be disseminated broadly. This article is intended solely for the personal use of the individual user and is not to be disseminated broadly.

The thought of Aristotle, founded on reason, ethics, and measure, remains a living source of inspiration for understanding Law and Justice through the ages.

In this work, the author — with the dual capacity of jurist and statesman — highlights the enduring relevance of Aristotelian theory, particularly regarding the notions of the Rule of Law and Equity, within the context of the challenges posed by Artificial Intelligence.

The study explores how the philosophical legacy of the Stagirite can guide legal thought and democratic practice in an era when technology tends to replace the human mind and judgment. With compassion, institutional sensitivity, and profound knowledge of both the theoretical and practical dimensions of law, the author reminds us that:

Justice, as the foundation of the Rule of Law and Representative Democracy, cannot be delegated to algorithms — it remains the exclusive work of the human being and of human conscience.

A reflective and timely work that bridges Aristotle with the dilemmas of the modern technological age, offering a well-grounded defense of Law, Democracy, and Freedom.

www.sagepub.com

2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 2680, 2681, 26

[illegible]

PROKOPIOS PAVLOPOULOS

ARISTOTLE,
JUSTICE
AND ARTIFICIAL
INTELLIGENCE

Critical thoughts
on the relevance of
Aristotle's approach
towards Law and Justice
in the era of Artificial Intelligence

EURASIA PUBLICATIONS

Former President Pervez Musharraf was elected to the National Assembly of Pakistan in 1995. He was subsequently elected as a Member of the National Assembly from the constituency of Faisalabad in 1997 and served as Minister of the Interior from 1997 to 2002. He served as President of the Republic from 2001 to 2002. He graduated with honours from the Law School at the University of Lahore in 1973 and was awarded a Doctorate of Laws from the University of Pavia, Italy, after attending through the ranks of Lecturer, Reader, Professor, and Associate Professor. He was elected Professor of the Law School of the University of Lahore in 1981. In 1986, he taught as a visiting professor at the University of Punjab. He was awarded the title of honorary professor at the University of Punjab and served as its Deputy or acting universities in Quetta and Islamabad. In October 2002, he was elected a full member of the Academy of Arts and, and in 2003 he was elected president of the third class of the Academy of Arts for 2003.

Στην μελέτη του αυτή ο κ. Προκόπιος Παυλόπουλος υποστηρίζει την θέση, σύμφωνα με την οποία είναι, και μάλιστα διαχρονικώς, ευρέως αποδεκτό ότι ορισμένες από τις ρίζες της σύγχρονης επιστημονικής έρευνας ανάγονται και στο έργο του Αριστοτέλους, γεγονός που επιστηρίζει πολλαπλώς την άποψη περί της αδιάλειπτης επικαιρότητας της σκέψης του, έστω και εν μέρει. Και τούτο διότι από την μία πλευρά πτυχές της σκέψης αυτής -διόλου ευκαταφρόνητες σε ποσότητα και ποιότητα- εξακολουθούν να ισχύουν, κατέχοντας μάλιστα περίοπτο βάθρο κλασικισμού στο «*Πάνθεον των Επιστημών*». Και, από την άλλη πλευρά, όπου το έργο του Αριστοτέλους έχει πια ξεπερασθεί -πράγμα εντελώς φυσιολογικό μέσα στην πορεία αιώνων, υπό τον καταλυτικό έλεγχο της επιστημονικής θεωρίας κυρίως στις Θετικές Επιστήμες με βάση το πείραμα και την παρατήρηση- εξακολουθεί να έχει την θέση του στο πεδίο της Ιστορίας των Επιστημών, όπως δέχονται πολλοί και εξέχοντες εκπρόσωποι του οικείου επιστημονικού χώρου. Αυτή την εμβληματική επικαιρότητα της σκέψης του Αριστοτέλους επιβεβαιώνει και η διαπίστωση ότι τα «*Ηθικά Νικομάχεια*» διδάσκονται ευρέως στο πλαίσιο των Ανθρωπιστικών Σπουδών διεθνώς, και προεχόντως σε πολλές από τις Φιλοσοφικές Σχολές Πανεπιστημίων των ΗΠΑ.

I. Με βάση τις ως άνω διαπιστώσεις δεν είναι, κάθε άλλο, παράδοξο να υποστηριχθεί ότι και η Νομική Επιστήμη, ως μέρος των Θεωρητικών Επιστημών, οφείλει πολλά στην θεωρητική αναζήτηση του Αριστοτέλους. Ιδίως τα «*Ηθικά Νικομάχεια*», η «*Ρητορική*» και η «*Αθηναίων Πολιτεία*» εμπεριέχουν αναλύσεις, εξαιρετικά χρήσιμες έως σήμερα, οι οποίες μέσα από την θεωρητική, και με καθαρώς επιστημονική μεθοδολογία, προσέγγιση κυρίως του Δικαίου και της Δικαιοσύνης καταδεικνύουν με ενάργεια την ουσιαστική και πολυπρισματική οφειλή της σύγχρονης Νομικής Επιστήμης στο έργο του Αριστοτέλους.

A. Ειδικότερα δε η μελέτη του έργου του Αριστοτέλους αναφορικά με το Δίκαιο και την Δικαιοσύνη εξακολουθεί να συμβάλλει, και δη σε σημαντικό βαθμό, στην κατανόηση π.χ. από την μία πλευρά του Κανόνα Δικαίου ως αντηρίδας της δικαϊκής οργάνωσης εν γένει. Και, από την άλλη πλευρά, της Επιείκειας ως θεμελιώδους ρήτρας του εν γένει συστήματος της Δικαιοσύνης κατά την ερμηνεία και εφαρμογή του Δικαίου στην κανονιστική του ολότητα. Επισημαίνεται μάλιστα ότι επ' αυτών η διεθνής βιβλιογραφία μαρτυρεί αψευδώς. Αν δε αναχθούμε στα εντελώς πρόσφατα δεδομένα της εξέλιξης της Τεχνητής Νοημοσύνης ευκόλως μπορεί να εξαχθεί και το συμπέρασμα, ότι οι θέσεις του Αριστοτέλους για την πεμπτουσία του Δικαίου και της Δικαιοσύνης -επομένως, και αντιστοίχως, και του Κανόνα Δικαίου καθώς και της Επιείκειας- είναι εξαιρετικά χρήσιμες και σε ό,τι αφορά τον καθορισμό των ορίων της χρήσης αυτής της εμβληματικής μορφής της σύγχρονης Τεχνολογίας στο κατά τα ως άνω πεδίο της Νομικής Επιστήμης.

B. Και τούτο εμφανίζει τόσο μεγαλύτερο ενδιαφέρον, όσο σε διεθνή κλίμακα -και προεχόντως στις ΗΠΑ- παρατηρείται μία άκρως επικίνδυνη, για την λειτουργία του Κράτους Δικαίου και της Αρχής της Νομιμότητας εντός του θεσμικού πλαισίου της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας, τάση αλόγιστης χρήσης της Τεχνητής Νοημοσύνης και κατά την θέσπιση του Κανόνα Δικαίου αλλά και κατά την εφαρμογή του στην πράξη ενόψει της *in concreto* απονομής της Δικαιοσύνης. Τα προεκτεθέντα σηματοδοτούν το περιεχόμενο των δύο ενοτήτων, οι οποίες συνθέτουν την εν προκειμένω μελέτη. Σε ένα πρώτο μέρος παρατίθενται, φυσικά περιληπτικώς, οι θέσεις του Αριστοτέλους περί του Δικαίου και της Δικαιοσύνης, με έμφαση στον Κανόνα Δικαίου ως προς το πρώτο και στην ρήτρα της Επιείκειας ως προς την δεύτερη. Και σε ένα δεύτερο μέρος παρατίθεται μία συνοπτική τεκμηρίωση του ότι οι προμνημονευόμενες θέσεις του Αριστοτέλους μπορούν να χρησιμεύσουν και στην προσπάθεια τιθάσευσης της αλόγιστης χρήσης της Τεχνητής Νοημοσύνης κατά την διαμόρφωση του Κανόνα Δικαίου και κατά την άσκηση του δικαιοδοτικού έργου από τα όργανα της Δικαστικής Εξουσίας, με γνώμονα την κατά τον θεσμικό και κανονιστικό προορισμό τους υπεράσπιση του Δικαίου και της Δικαιοσύνης. Εν τέλει δε με γνώμονα την υπεράσπιση των θεσμών της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας, άρα και της Ελευθερίας καθώς και των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

II. Η ανάλυση του συγγραφέα αναδεικνύει, εν τέλει, και σε τι αλλά και γιατί η σκέψη του Αριστοτέλους ως προς το Δίκαιο και την Δικαιοσύνη -περαιτέρω δε ως προς την Επιείκεια- συμβάλλουν και προς την κατεύθυνση της ανίχνευσης και εξεύρεσης των πραγματικών ορίων της Τεχνητής Νοημοσύνης σε ό,τι αφορά την παραγωγή του Δικαίου και την απονομή της Δικαιοσύνης. Συγκεκριμένα δε η αυθαίρετη ή και καταχρηστική αξιοποίηση των μέσω αλγοριθμικών προβλέψεων

μεθόδων νομοθετικής παραγωγής και συντέλεσης των νομικών διεργασιών του δικανικού συλλογισμού δείχνει ήδη τις καταστροφικές επιπτώσεις της, ιδίως υπό την μορφή τερατογενέσεων στο πεδίο απονομής της Δικαιοσύνης, σε εξαιρετικά κρίσιμους τομείς για την προστασία της αξίας του Ανθρώπου και για την υπεράσπιση της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητάς του.

A. Αυτή η διαπίστωση δεν ενέχει τίποτα το υπερβολικό, αν αναλογισθεί κανείς ότι π.χ. στις ΗΠΑ η διευρυμένη προσφυγή στα μέσα της Τεχνητής Νοημοσύνης κατά την έκδοση δικαστικών αποφάσεων δεν περιορίζεται σε ήσσονος σημασίας πεδία της κοινωνικοοικονομικής ζωής -όπου και εκεί, βεβαίως, δεν αναδεικνύεται αποτελεσματική, κατά τα όσα επεξηγήθηκαν- αλλά επεκτείνεται πολύ πέραν τούτων. Και κατακτά έδαφος ακόμη και στο πεδίο της εκδίκασης διαφορών που θίγουν καίριες πτυχές των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, δίχως μάλιστα να προκύπτει κάποια τάση υπεύθυνου αυτοπεριορισμού. Τούτο συνάγεται εκ του ότι σε συγκεκριμένες περιπτώσεις στις ΗΠΑ η έκδοση δικαστικών αποφάσεων μέσω προγραμματισμού, στηριγμένου σχεδόν αποκλειστικώς σε αλγοριθμικές προβλέψεις, έχει επεκταθεί και στον εξαιρετικά ευαίσθητο, από πλευράς προστασίας των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, χώρο του Ποινικού Δικαίου. Η «νομολογία» που έχει έως τώρα προκύψει στον χώρο αυτό αφήνει να έλθουν στο φως αποφάσεις, οι οποίες ουδόλως μπορούν να αποκρύψουν τάσεις αδιανόητου ρατσισμού, ιδίως εις βάρος έγχρωμων πολιτών. Αυτό συμβαίνει επειδή οι προμνημονευόμενες αποφάσεις ερείδονται -κατ' ανάγκη, εξαιτίας της ιδιοσυστασίας των μέσω αλγορίθμων προβλέψεων- επί αμιγώς υποκειμενικών ή και εξοφθάλμως αυθαίρετων κριτηρίων κατάταξης στις λεγόμενες «κλίμακες επικινδυνότητας». Η αυτοματοποίηση των οποίων οδηγεί, μοιραίως, σε εξίσου αμιγώς υποκειμενικά ή και εξοφθάλμως αυθαίρετα συμπεράσματα, π.χ. κατά την θεώρηση της αντικειμενικής και κυρίως της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος, κατά την επιμέτρηση της ποινής και κατά την εκτίμηση ενδεχόμενης υποτροπής.

B. Έτσι όμως καθίσταται κάτι παραπάνω από προφανές ότι στο όνομα ιδίως της, δήθεν, επιτάχυνσης της απονομής της Δικαιοσύνης με την ανεξέλεγκτη χρήση της Τεχνολογίας -δίχως μάλιστα, όπως συνάγεται αβιάστως από την βαθύτερη ανάλυση των κατά τ' ανωτέρω πρακτικών, να υπάρχει ουσιαστική γνώση και επίγνωση των ορίων της Τεχνητής Νοημοσύνης και της σχέσης της με την φύση της Συνείδησης -η Δικαστική Εξουσία απομακρύνεται επικίνδυνα από τις ρίζες της. Και κατά κύριο λόγο από τις ρίζες της εκείνες, οι οποίες την συνδέουν με το όλο θεσμικό πλαίσιο της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας ως εγγύησης της Ελευθερίας, δηλαδή και εν τέλει ως εγγύησης της ακώλυτης άσκησης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Η κατάληξη δε αυτή αποτελεί έναν ακόμη λόγο, για τον οποίο οφείλουμε να αναγνωρίζουμε τον κατά τα προμνημονευόμενα θεσμικώς και πολιτικώς πολύτιμο κλασικισμό της σκέψης του

Αριστοτέλους ως προς την πεμπτουσία εξαιρετικά κρίσιμων, και δη διαχρονικώς, συνιστωσών της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας. Όπως είναι το Δίκαιο, η Δικαιοσύνη και η κανονιστική «ξυνωρίς» της, η Επιείκεια. Και στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί emphaticώς ότι δεν πρέπει να παραβλέπουμε, κατ' ουδένα τρόπο, ότι η λειτουργία της Δικαστικής Εξουσίας -και επέκεινα η άσκηση δικαιοδοσίας εκ μέρους των λειτουργών της- σύμφωνα με τα ουσιώδη προτάγματα του Δικαίου και της Δικαιοσύνης συνιστά καταλυτικό παράγοντα για την διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και για την αποτελεσματική θωράκιση των δημοκρατικών θεσμών.